

безпекою та правами людини. Соц.-гуманітарний Вісник. Зб. наукових праць. 2026. Вип. 65. Україна, м. Харків – Німеччина, м. Циттау. С.49-51. 113с.
9. Teremtsova, N., (2023). (Amazonia Investiga, 12(66), 326-334. <https://doi.org/10.34069/AI/2023.66.06.30>)

Ковальчук О.
*студентка юридичного факультету,
Західноукраїнський національний університет.
Науковий керівник: д.е.н., професор, професор
кафедри міжнародного та європейського права,
Західноукраїнський національний університет,
Фліссак К. А.*

ІНДИВІД В МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

Для сучасної міжнародно-правової доктрини одним із дискусійних залишається питання про правовий статус індивіда та межі його міжнародної правосуб'єктності. Традиційно суб'єктами міжнародного права вважалися держави, однак розвиток міжнародного захисту прав людини, міжнародної кримінальної відповідальності та механізмів звернення до міжнародних судових установ зумовив активізацію наукової дискусії щодо реального місця індивіда в системі міжнародного права.

У міжнародно-правовій науці для позначення особи використовуються різні терміни, однак найбільш поширеним є поняття «індивід», яке і застосовується для аналізу його правового статусу.

На сьогоднішній день серед науковців немає єдиної позиції щодо цього питання: більшість вважає індивіда лише учасником міжнародних відносин, але не їхнім суб'єктом, тоді як інша частина визнає за ним цей статус [1]. У міжнародно-правовій доктрині традиційно переважає підхід, відповідно до якого індивід не визнається повноцінним суб'єктом міжнародного права. Прихильники цієї позиції виходять із того, що міжнародна правосуб'єктність належить насамперед державам, а права та обов'язки індивіда є похідними від волі держав. Водночас у сучасній науці формується альтернативний підхід, згідно з яким індивід набуває ознак суб'єкта міжнародного права. Це обґрунтовується можливістю безпосереднього звернення до міжнародних судових органів, наявністю міжнародної кримінальної відповідальності фізичних осіб, а також закріпленням прав індивіда у міжнародно-правових актах.

Права людини мають природне походження та є невід'ємними для кожної особи; вони не залежать від національних кордонів чи територіальних меж, існуючи поза межами державного законодавства. Ці права підлягають міжнародному правовому регулюванню та захисту. Якщо ж

вони закріплені в законах певної країни, вони також набувають статусу прав громадянина цієї держави.

Аналізуючи сучасну ситуацію у світі, варто відзначити зростаюче значення міжнародного права, особливо його ключового напрямку – захисту прав людини. Незважаючи на те, що більшість нормативно-правових актів, інституцій та механізмів у цій сфері були сформовані у минулому столітті, сьогодні міжнародні норми, принципи та положення потребують подальшої конкретизації, уточнення та вдосконалення. Зокрема, актуальним залишається питання регулювання соціальних прав і свобод, дотримання міжнародних зобов'язань на національному, регіональному та глобальному рівнях, а також посилення контролю з боку міжнародних організацій. Комплексний підхід до цієї проблеми є запорукою ефективного забезпечення прав людини на міжнародній арені.

Доцільно згадати, що «право особи на недоторканість вперше на законодавчому рівні було затверджене в 1215 р. у «Великій хартії вольностей»» [2]. Серед іншого, у ст. 39 Magna Charta йшлося про те, що: «Жодна вільна людина не буде заарештована або ув'язнена, або позбавлена власності, або яким-небудь чином знедолена інакше, як за законним вироком і за законом держави» [2]. Варто підкреслити, що більшість міжнародних документів і механізмів захисту прав людини виникли у 40-х роках ХХ століття. Завдяки діяльності правозахисних інституцій було ухвалено як універсальні, так і регіональні правові акти. Створення ООН і прийняття її Статуту ознаменували початок нового етапу міждержавних відносин у сфері прав людини, зобов'язуючі держави дотримуватися прав і свобод людини та запобігати будь-яким формам дискримінації. Важливим кроком стало ухвалення 10 грудня 1948 року Генеральною Асамблеєю ООН Загальної декларації прав людини, яка залишається одним із ключових документів у цій галузі. Її преамбула та тридцять статей закріплюють основні громадянські, політичні, економічні, соціальні та культурні права [2]. Це сприяло формуванню підходу, за яким індивід набуває самостійного значення у міжнародному праві як носій прав, що підлягають міжнародному захисту.

Принцип індивідуальної відповідальності в сучасному міжнародному праві закріплений, зокрема, в Римському Статуті Міжнародного кримінального суду. Значення Статутів і вироків Нюрнберзького та Токійського міжнародних воєнних трибуналів полягає в тому, що вони утвердили принцип індивідуальної кримінальної відповідальності та визначили категорії злочинів, за які така відповідальність настає. У Нюрнберзькому вирокі було підкреслено, що злочини проти міжнародного права вчиняються конкретними людьми, а не абстрактними поняттями, і лише притягнення індивідів, які скоїли такі дії, до відповідальності може забезпечити дотримання норм міжнародного права [3, с.43]. Саме індивід виступає головним суб'єктом міжнародної кримінальної відповідальності, адже держава не може бути ні засудженою, ні виправданою; вона не здатна опинитися ні на лаві підсудних, ні в тюрмі. Наявність міжнародної

кримінальної відповідальності фізичних осіб свідчить про те, що індивід виступає не лише носієм прав, але й суб'єктом міжнародно-правових обов'язків, що є важливою ознакою його міжнародної правосуб'єктності.

Сьогодні в міжнародному праві спостерігається тенденція до збільшення кількості норм, що стосуються прав та свобод людини. Індивід уже має юридичні можливості виступати на міжнародному рівні для захисту своїх прав та свобод. Ряд фактів, зокрема скарги індивідів розглядаються в міжнародних судових органах, здатність індивіду нести кримінальну відповідальність за певні міжнародні злочини, а також його трудові відносини з міжнародними організаціями, дають підстави деяким вченим стверджувати, що індивід має бути визнаний суб'єктом міжнародного права. Проте їхні опоненти наголошують, що всі права, свободи та обов'язки індивіда, закріплені в міжнародно-правових нормах, є лише вираженням суверенної волі держав.

Підводячи підсумки, зазначимо, що роль індивіда в міжнародному праві є важливим аспектом сучасної правової системи, який постійно розвивається. Хоча традиційно основними суб'єктами міжнародного права були держави, нині все частіше визнається правовий статус індивіда, що проявляється через можливість захищати свої права на міжнародному рівні, нести відповідальність за міжнародні злочини та брати участь у правових відносинах з міжнародними організаціями. Незважаючи на це, деякі критики вважають, що права та обов'язки індивіда в міжнародному праві залишаються проявом волі держав, яка визначає межі цих прав. Таким чином, індивід у сучасному міжнародному праві не є повноцінним суб'єктом у класичному розумінні, однак набуває окремих ознак міжнародної правосуб'єктності. Це проявляється у наданні йому міжнародно-правових прав, можливості звернення до міжнародних судових органів, а також у притягненні до міжнародної кримінальної відповідальності. Отже, можна констатувати поступову трансформацію статусу індивіда у міжнародному праві і у будь-якому разі, процес визнання індивіда суб'єктом міжнародного права сприяє розвитку прав людини та міжнародної правової системи в цілому, наближаючи нас до більш справедливого і ефективного правового порядку в глобальному масштабі.

Список використаних джерел

1. Міжнародне публічне право: у 2 т. Т.1: Основи теорії. За ред В.В.Мицика. Харків: Право. 2019. 416 с.
2. Н. Москалюк, В. Слома. Міжнародно-правові стандарти в сфері захисту прав людини та їх вплив на законодавство України. *Актуальні проблеми правознавства*, 2022. № 1. С. 37-42. doi: 10.35774/app2022.01.037
3. М. В. Грушко, К. В. Мануїлова. Юрисдикція в міжнародному праві: навчально-методичний посібник. Львів: Видавець Кошовий Б.-П.О., 2023. – 85 с.